

ment a admetre la base en ablatiu temporal ILLIS HŌRĪS 'en aquelles hores'; car si la reducció d'aquesta terminació a *-ors* no pot topar amb cap escrípol en fonètica gallo-romànica o catalana, recordem-nos que la *-s* final es perdia irremissiblement a Itàlia des dels orígens romànics, i llavors *all'ori-che* s'havia de sincronar tot seguit en *allorchè, allor quando, allor mi piacque* etc., etc. No hi ha altra explicació racional de les formes romàniques en *-r* o *-rs*, car no té solta parlar de «forma masculina» quan es tracta d'adverbis o conjuncions: l'it. *allor* és rigorosament paral·lel a *fuor* o *fuori* de FŌRIS, al costat de FŌRA (it. ant. *f(u)ora*).

Junt amb això és natural que també es vagi usar ILLAS HORAS en acusatiu adverbialitzat, i ILLĀ HŌRA en singular: tant de l'un com de l'altre sortien fonèticament l'it. *allora*, i així mateix les formes minoritàries *lore(s)* del fr. ant., *laboras* o *loras* de l'occità medieval, *llavors* del català. És clar que la *-s* medial de ILLIS-HORIS o ILLAS-HORAS es perdé, fonèticament, pertot,, i ben aviat: la dissim. i la tendència a reduir els elements proclítics, patercules i paraules gramaticalitzades (que tan sovint només articulem a mitges) havien de col·laborar-hi (recordem RETRO-TABULUM > *retaule*, *mossèn* *En* > *mossèn*, QUASI > *casi*, INCLAMEN > *enciam*, BISACCIA > *beaces* etc.). I cuitem a fer notar que la *o* francesa de (*a*)*lors*, ni més ni menys que la *o* de l'adverbi *ore*, *or*, 'ara' (cast. *ahora*), postula imperiosament un antic diftong AQ > AU com a base, car altrament la ō de HŌRA s'hauria hagut de canviar en ö (*eu*) en llengua francesa. Així és com comprem que en francès només hi hagi formes com *lors*, *lore*, *lor*, mai *ao* com en el cat. *lla(v)ors* o l'oc. *laor*, *laoras*: s'imposa, doncs, admetre que en el Nord i Centre de França el proclíctic *laors*: hagué de passar a *laurs*: > *lors*, des del període pre-literari.

Si a algú se li acudís d'objectar que de ILLIS-espereu *li-*, fóra ben contestable això en posició pretònica i proclítica, per diverses raons; entre altres *l-i-* passa a *e-i-* per dissimilació (el cas de VICĪNUS > *vezi*, *vediguera*, *fenirà* etc.). Però sobretot vèncim que coexistent ILLAS HORAS amb ILLIS HORIS i ILLĀ HŌRA des del principi, les confusions parcials entre aqueixes formes concurrents eren inevitables.

CPT. paral·lels: En català antic fou freqüent *cellavors*. De ECCE-ILLIS HORIS, tal com hi hagué també *cela ora* en occità antic («alors», PDPF): «en lo puçolet sí avia un pla, que tenia aytant com fa lo vostre palau de Barçalona, e *selavòs* ells nos escometeren ---», doc. cancelleresc de 1324 (Finke, *Acta Ar.* III, 456); fou freqüent en valencians: «la host de Aníbal --- començà de fer loc e tornar atràs: *celevòs* Aníbal, tot imflamat, cridà altes veus ---», «tota virtut se enveceix e afflaqueix sens adversari: *celevòs* apareix quanta és la sua força e excellència», Ant. Canals (*Scipiò*, NCL., 79; *Provid.*, 92; *sellavors* encara en *Arra de Anima*, NCL., 169); «lo dormir és millor en la matinata perquè *selavòs* stan sosegats les humòs» en el Receptari de Micer Joan, de 1466 (BABL VII, 332); *cellabòrs* i *cellabòns* «después» en Sanelo (fº 47); i vegeu-ne més cites i variants en Moll (BDLC XIII, 299ss.);

tenint en compte això i la manca d'una síl·laba en el vers del text transmès vaig esmenar així: «¿per quin gosament / lo clauficaren celes gens / qui *cellavors* eren vivens / pus conexien --- qu'era / fiyl de Déu?» encara que només es llegeixi *lavors* en el ms. de les *Lleg. Rim. de Sevilla*, v. 1246 (LleuresC).

Aquellavors sembla ser una forma peculiar a St-VicentF, provinent de ECCUM-ILLIS HORIS i més emfàtic que els anteriors: «vindrà: t un poc de tremolament; e, *aquellavòs*, di 'Pater-noster' agellonat e ab les mans juntes», «axí com tu, vehent una persona, conexes si té barba o no, si és hom o dona, sus axí *aquellavòs*, per poder divinal ---», «quan la creatura està en la font del bapisme, *aquellavòs* la sua sposa, la Església, és prenys», «la fi del món serà tost --- e quan vindrà, *aquellavòs* lo Credo nos conservarà ---» (*Serm.* I, 19.30, 37.15, 19.12, 208.27), «quan se done, vet amonesten la persona tres vegades --- e après dóna sentència, e *aquellavòs* la persona és morta en l'ànima», id. (en el vol. que prepara el meu ex-alumne, Will. Harrison, fº 98v6).

Aleshores no és més que un duplicat de *llavors*, si bé refet ininterrompudament, sota la influència de l'evolució romànica dels seus components. Avui *aleshores* és sens dubte la forma més viva i planera en el català central (amb curs més o menys estès en tots els dialectes: en el Pre-Pirineu una variant de transacció amb *llavors*: *laxòras* St. Esteve de Llémena, 1964, *alaxòras* Queralbs, 1935): «morí en la Ciutat de Avinió, ahont a *les hores* era --- la Sede Romana», en un text de Bna. datat de 1346-61 (BABL VI, 106), però en còpia posterior, i que potser no està modernitzat solament en grafia; «jo he replicat que, si ninguna cosa y sabie, que diguéu la veritat; si no, que les cordes l'i farian dir; *aleshores* dit borgonyó ha dit ---», SdUrg. 1585 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 83); «confiant Sa Magestat proveyria per *aleshores* o abans», carta Perp.-Bna., a. 1598 (RLR IX, 65); *alashores*, doc. mall. de 1625 (BSAL VII, 127a); «los obrers <fr. *marguilliers*>, que *alashores* eran, donaran dit diner an al Sr. Emanuel Guanter», en el *Llibre Roig* de Prats de Molló (a. 1643), fº 159v.

Una variant més simple, sense la *a-*, també fou corrent, ja a mj. S. xv: «lo infant don Henrich, retrahent-se certa jornada de Castella, alcançat per Álvaro de Luna, qui governave *les-hores* aquell regne ---», *Fi del Comte d'Urgell* (NCL., p. 94); Busa-N., 1507, admet juntament «*leshores* o *llavons*» (amb *n*); «imperrya[lls]; *les hores* lo virrey y anà en persona ---», a. 1527 (BABL IV, 378); «era consell en lo any 1547 --- y *les-hores* se mogué lo plet», doc. de Solsona de 1588 (BCEC, 1908, 139); «--- segons diuen---; *les-hores* ells digueren ---», a. 1585 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 79).

Hi hagué formes corresponents, en parlars afins no catalans, com el bearnès: «A. de P., bayle *las-boras* d'Ossau», a. 1456 (en el *Cartulari* B d'Ossau, p. 255); *a-las-boras* diverses vegades en els poetes aragonesos del *Cançoner* de Stúñiga, mj. S. xv de la Cort napolitana del Magnànim, per exemple en l'anònim